

Emilia Marttinen

HAAVOITTUVASSA ASEMASSA OLEVIENT OSALLISUUDEN KOKEMUS

Määrällinen analyysi osallisuuden yhteydestä
sosiodemografisiin tekijöihin ja toimeentuloon

TIIVISTELMÄ

Emilia Marttinen: Haavoittuvassa asemassa olevien osallisuuden kokemus. Määrällinen analyysi osallisuuden yhteydestä sosiodemografisiin tekijöihin ja toimeentuloon.

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2023

Tässä tutkielmassa tarkastelen haavoittuvassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien osallisuuden kokemusta. Käytän tutkielman aineistona PROMEQ: heikoimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointi ja terveys 2016–2018 -kyselyaineistoa. Kyselyn vastaajaryhmät ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, pitkäaikaistyöttömät, pakolaistaustaiset maahanmuuttajat sekä yksin kotona asuvat ikääntyneet ihmiset. Kuvaan näitä ihmisryhmiä haavoittuvassa yhteiskunnallisessa asemassa olevina ryhminä. Ensimmäisenä tavoitteenani on selvittää, onko osallisuuden kokemuksella yhteyttä sosiodemografisiin tekijöihin. Toiseksi tutkin, miten toimeentulo vaikuttaa osallisuuden kokemukseen. Aiemmassa tutkimuksessa on huomattu yhteys haavoittavien olosuhteiden ja heikon osallisuuden välillä. Lisäksi riittävän toimeentulon on nähty olevan merkittävin edellytys osallisuudelle.

Osallisuus on monitulkintainen käsite, jota on määritelty usein eri tavoin. Käsitelen tässä tutkielmassa osallisuutta eriarvoisuuteen ja hyvinvointiin liittyvänä tekijänä ja tarkastelen sitä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen osallisuuden viitekehystä hyödyntäen. Osallisuuden viitekehyksessä keskitytään osallisuuden subjektiivisuuteen eli osallisuuden kokemukseen. Muodostin osallisuuden kokemusta kuvaavan summamuuttujan osallisuuden viitekehystä mukaillen. Tutkin summamuuttujan yhteyttä sosiodemografisiin taustamuuttujiin sekä toimeentulomuuttujiin ristiintaulukoinnilla. Tutkielman sosiodemografiset tekijät ovat haavoittuvaan ihmisryhmään kuuluminen, sukupuoli, ikä sekä koulutustausta. Toimeentuloa kuvaavat kotitalouden vuositulot, tulojen riittävyys sekä toimeentulotuen hakeminen ja saaminen.

Analyysin tuloksista selvisi, että millään sosiodemografisella tekijällä ei ole tilastollisesti erittäin merkitsevää yhteyttä osallisuuden kokemukseen. Luokkien välillä on kuitenkin huomattavissa eroja. Ikäihmiset eivät koe yhtä heikkoa osallisuutta, kuin muut haavoittuvassa asemassa olevat ihmisryhmät. Ikäryhmiä vertaillaessa kaikista heikoin osallisuuden kokemus on 45–59-vuotiailla. Sukupuolten välillä on myös eroja, sillä miehet kokevat heikompa osallisuutta kuin naiset. Koulutustaustalla ei puolestaan ole vaikutusta osallisuuden kokemukseen.

Toimeentulon ja osallisuuden kokemuksen välinen yhteys on jokaisen muuttujan kohdalla tilastollisesti erittäin merkitsevä. Kun kotitalouden tulot ovat yli 25 000 euroa, osallisuuden kokemus on selkeästi vahvempi verrattuna matalampien tulojen luokkiin. Tulojen riittävyttä tarkastellessa selvisi, että tulot riittämättömäksi kokevilla on huomattavasti heikompi osallisuus kuin tulot riittäviksi kokevilla. Osallisuuden kokemus on heikompi toimeentulotukea hakeneilla verrattuna sitä hakemattomiin. Toimeentulotukea hakeneiden keskuudessa osallisuuden kokemus on heikompi niillä, jotka kokevat toimeentulotuen olevan riittämätön tai eivät saanut etuutta ollenkaan verrattuna niihin, jotka kokevat toimeentulotuen riittäväksi.

Avainsanat: osallisuus, osallisuuden kokemus, haavoittuvuus, toimeentulo, eriarvoisuus, hyvinvointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Mitä osallisuus on?	3
2.1	Osallisuus ja eriarvoisuus	3
2.2	Osallisuus hyvinvoinnin muotona	4
3	Osallisuuden viitekehys	7
3.1	Osallisuuden tila	7
3.2	Osallisuuden kokemus	8
3.3	Haavoittuva asema yhteiskunnassa	10
4	Tutkimusasetelma	12
4.1	Tutkimuskysymykset	12
4.2	Aineisto	12
4.3	Muuttujat ja menetelmät	13
4.3.1	Selitettävä muuttuja	13
4.3.2	Selittävät muuttujat	16
5	Tulokset ja analyysi	20
5.1	Osallisuuden yhteys sosiodemografisiin tekijöihin	20
5.2	Osallisuuden yhteys toimeentuloon	22
6	Johtopäätökset	26
	Lähteet	30

1 Johdanto

Julkisessa keskustelussa on puhuttu paljon yhteiskunnan jakautumisesta. Niin taloudellinen kuin poliittinen polarisaatio voidaan nähdä nykypäivän yhteiskunnallisina trendeinä. Keskustelua on käyty esimerkiksi tuloerojen kehityksestä ja Tilastokeskuksen (2022) mukaan vuonna 2021 tuloerot kasvoivatkin Suomessa selkeästi. Tuloerojen kasvaessa taloudellisesti ja sosiaalisesti heikommassa asemassa olevien asema on vaarassa heiketä entisestään. Kun yhteiskunnan jakolinjat korostuvat ja erot ihmisryhmien välillä kasvavat, osallisuus nousee yhä suurempaan merkitykseen (Rouvinen-Wilenius 2014, 68). Osallisuuden käsitteen kautta voidaan ymmärtää monia ihmisyydelle perustavanlaatuisia ja elintärkeitä prosesseja, kuten inhimillisiä tarpeita, vuorovaikutusta, merkityksellisyyden kokemusta ja toimijuutta. (Kts. Isola ym. 2017.)

Osallisuuden kautta voidaan myös ymmärtää, miksi heikossa asemassa olevien ääni ei usein pääse kuuluville yhteiskunnassa ja miksi resurssien jakautuminen on epätasaista (kts. Isola ym. 2020). Osallisuus voidaan nähdä ikään kuin vastavoimana osattomuudelle sekä huono-osaisuudelle. Yksilöiden osallisuuden vahvistaminen voi näin ollen olla keino vahvistaa yhdenvertaisuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta koko yhteiskunnassa.

Osallisuuden objektiivisia tekijöitä on mitattu erilaisin vakiintunein mittarein, joita ovat muun muassa tulot, perustarpeiden tyydyttäminen, työllisyys, osallistuminen sekä hyvinvointi ja terveys. Osallisuuden subjektiivisuutta eli osallisuuden kokemusta ei puolestaan ole vielä tutkittu kovinkaan paljon. (Isola ym. 2020, 168.) Tässä tutkielmassa suuntaankin katseeni erityisesti osallisuuden kokemukseen. Lähestyn osallisuuden kokemusta teoreettisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kehittämän osallisuuden viitekehyksen kautta.

Käytän tutkielman aineistona PROMEQ-hankkeessa kerättyä *PROMEQ: heikoimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointi ja terveys 2016–2018* -kyselyaineistoa. Kyselyn vastaajaryhmät ovat työn- ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, pitkäaikaistyöttömät, pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ja yksin kotona asuvat ikääntyneet ihmiset. Edellä mainittujen ihmisryhmien voidaan katsoa olevan yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa.

Tutkimusten perusteella tiedetään, että heikko osallisuuden kokemus linkittyy haavoittuvaan yhteiskunnalliseen asemaan (Leemann ym. 2022a, 100).

Analysoin aineistoa määrällisin menetelmin. Olen luonut aineistosta osallisuuden kokemusta kuvaavan summamuuttujan, jonka yhteyksiä kuvaan ristiintaulukoinnilla. Tarkastelen osallisuuden kokemuksen yhteyttä haavoittuvaan ihmisryhmään kuulumiseen, ikään, sukupuoleen, koulutustaustaan sekä toimeentuloon. Toimeentulon on havaittu useissa tutkimuksissa olevan merkittävä tekijä yksilön osallisuudelle. Riittävän toimeentulon voi jopa katsoa olevan keskeisin osallisuuden edellytys (Leemann ym. 2018, 29). Vaikka toimeentulon ja osallisuuden yhteydestä tiedetään jo paljon, on kiinnostavaa tarkastella sen ilmenemistä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevista ihmisryhmistä koostuvassa aineistossa.

Seuraavassa luvussa aloitan taustoittamalla osallisuuden käsitettä, jonka jälkeen pohdin osallisuuden suhdetta eriarvoisuuteen ja hyvinvointiin. Kolmannessa luvussa avaan tutkielmani teoreettisia lähtökohtia ja käsitteitä, kuten osallisuuden kokemusta ja haavoittuvuutta. Tämän jälkeen esittelen tutkimusasetelmani; kuvaan tarkemmin aineistoa, summamuuttujan luomista sekä aineistossa esiintyviä taustamuuttujia. Tutkimusasetelman jälkeen siirryn analyysi ja tulokset -lukuun, jossa pohdin osallisuuden kokemuksen yhteyttä taustamuuttujiin ja toimeentuloon ristiintaulukoinnin avulla. Tutkielman lopuksi kokoan yhteen tutkielman keskeisimmät tulokset ja havainnot sekä pohdin niiden yhteiskunnallista merkitystä.

2 Mitä osallisuus on?

Osallisuus on monitulkintainen käsite, jota on tutkimuksessa määritelty usein eri tavoin. Käsitettä on kritisoitu epämääräisyydestä, ja toisinaan voi olla epäselvää, mitä osallisuudella milloinkin tarkoitetaan. Suomalaisessa keskustelussa käytetäänkin usein sanoja osallisuus, osallistaminen ja osallistuminen samaa asiaa tarkoittavina käsitteinä, vaikka niiden tarkoitus ja sisällöt poikkeavat toisistaan (Särkelä-Kukko 2014, 34).

Särkelä-Kukon (2014) mukaan *osallistamisella* tarkoitetaan kannustamista ja ohjaamista tietyn yhteiskunnallisen toiminnan pariin. Tällöin motivaatio osallistumiseen tulee ulkopuolelta, ei yksilöstä itsestään. *Osallistuminen* puolestaan ilmenee esimerkiksi yksilön osallistuessa omaehtoisesti vaikkapa päätöksentekoon, vapaa-ajan toimintaan tai tapahtumiin. Osallistuminen voidaan nähdä osallisuuden osa-alueena. *Osallisuudessa* on vuorostaan keskeistä kuuluminen – tunne siitä, että on osa jotakin. (Särkelä-Kukko 2014, 35.)

Osallisuuden monitulkintaisuutta voidaan myös havainnollistaa kääntämällä se englannin kielelle. Englannin kielessä osallisuudelle on kaksi vastaavaa termiä ”social inclusion” ja ”participation”. Osallisuus voidaan siis liittää ”social inclusion/exclusion” -merkityksessä syrjäytymiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen liittyviin teemoihin. Toisaalta ”participation” -merkityksessään osallisuus liittyy pitkälti yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja poliittisen osallistumisen aihepiireihin. (Salminen ym. 2021, 82.) Tässä tutkielmassa en tarkastele niinkään vaikuttamista ja osallistumista, vaan painopiste on vuorovaikutuksen ja sosiaalisten suhteiden näkökulmassa. Seuraavaksi pohjustan muutamia näkökulmia, joista osallisuutta voidaan tarkastella.

2.1 Osallisuus ja eriarvoisuus

Osallisuuden tutkiminen on tärkeää yhdenvertaisuuden ja eriarvoisuuden näkökulmista. Leemannin ym. (2022a, 94) mukaan osallisuuteen liittyy eriarvoistavia prosesseja, sillä osallisuuden kokemukset jakautuvat suomalaisten kesken epätasaisesti. Epätasainen jakaantuminen ilmenee ihmisten hyvinvointieroissa, esimerkiksi mahdollisuuksissa vaikuttaa omaan hyvinvointiin (Leemann ym. 2022a, 95). Osallisuus voidaan siis yhtäältä nähdä

eriarvoisuuden ulottuvuutena ja toisaalta samalla sitä voidaan myös tarkastella keinona purkaa eriarvoisuutta. Heikolle osallisuudelle alttiit väestöryhmät tunnistamalla ja niiden osallisuutta lisäämällä voidaan edistää yhdenvertaisuuden toteutumista (em). Osallisuuden kannalta on myös merkittävää se, kuinka esimerkiksi tulojen uudelleenjakoa toteutuu ja kuinka ennakoitavana se näyttäytyy yksilölle (Leemann ym. 2022a, 101).

Vallan ja resurssien epätasainen jakautuminen ovat keskeisiä eriarvoisuutta synnyttäviä tekijöitä. Eriarvoisuuden syntyyn voi vaikuttaa esimerkiksi se, ketä kuunnellaan yhteiskunnallisessa keskustelussa tai kuka päättää jaettavista resursseista (Isola ym. 2020, 166). Kun ihminen kokee osallisuutta, se vahvistaa uskoa vaikuttamisen mahdollisuuksiin. Näin ollen osallisuutta kokeva ihminen pystyy toimintansa kautta esimerkiksi vaikuttamaan resurssien jakautumiseen (em, 173). Keskeistä on siis se, että osallisuuden kokemus vaikuttaa yksilön tulkintaan omista vaikutusmahdollisuuksistaan, mikä puolestaan johtaa heikkoa osallisuutta kokevien äänen kuulumattomuuteen julkisessa keskustelussa. Mikäli heikossa asemassa olevien osallisuuden kokemusta vahvistetaan, voivat valtasuhteetkin vähitellen jakautua tasaisemmin. (Isola ym. 2020.)

Syrjäytyminen on yksi eriarvoisuuden ilmenemismuodoista. Osallisuus voidaankin käsittää syrjäytymisen vastavoimana ja sitä ehkäisevänä tekijänä (Särkelä-Kukko 2014, 36; Björklund & Sarlio-Siintola 2010, 61). Luomalla mahdollisuuksia osallisuuteen esimerkiksi palveluiden avulla, voidaan parantaa marginalisoitujen tai syrjäytymisriskissä olevien ihmisten merkityksellisyyden kokemusta. Osallisuuden kokemusta voidaan rakentaa esimerkiksi julkisissa sosiaalipalveluissa tarjottavan yhteisöllisen toiminnan kautta. (Ahola ym. 2010, 53.)

2.2 Osallisuus hyvinvoinnin muotona

Osallisuuden tarkastelun lähtökohtana on ollut useissa teoretisoinneissa Erik Allardtin jäsenyys hyvinvoinnin ulottuvuuksista (kts. Särkelä-Kukko 2014, 36; Raivio & Karjalainen 2010, 16; Isola ym. 2017, 9). Allardt (1976) on hahmottanut hyvinvointia jakamalla sen kolmeen (*having, loving, being*) ulottuvuuteen. Nämä ulottuvuudet kuvaavat ihmisen perustarpeita. *Having* ilmentää materiaalisten tarpeiden täyttämistä. *Loving* liittyy tarpeeseen muodostaa yhteys muiden ihmisten kanssa. *Being* on tarvetta kuulua yhteiskuntaan itsensä toteuttamisen kautta. (Allardt, 1976.) Osallisuuden teoretisoinneissa ja jäsenyksissä Allardtin hyvinvoinnin

ulottuvuuksien on nähty kuvaavan osallisuuden rakentumista, sillä perustarpeet ja niiden tyydyttäminen on nähty keskeisinä osallisuutta määrittävinä tekijöinä (kts. Särkelä-Kukko 2014, 36; Raivio & Karjalainen 2010, 16). Toisaalta Isola ym. (2017, 9) tuovat esiin Allardtin teorian heikkouden hyvinvoinnin ulottuvuuksien välisten suhteiden ymmärtämisessä.

Tutkimuksissa on huomattu osallisuuden sekä hyvinvoinnin muotojen välillä olevan yhteyksiä (Leemann ym. 2022a, 103; Salminen ym. 2021, 81). Leemann ym. (2022a) ovatkin tarkastelleet osallisuutta yhtenä hyvinvoinnin tekijänä. Tutkittaessa osallisuuden kokemusta suhteessa hyvinvointiin, selvisi, että erittäin heikko osallisuuden kokemus liittyy puutteisiin hyvinvoinnissa. Samankaltaisia havaintoja ovat tehneet myös Siltaniemi ym. (2008) tutkimuksessaan, jossa huomattiin muun muassa heikon terveydentilan, työttömyyden ja hyvinvointivajeiden heikentävän osallisuutta. Toisaalta vahvistunut osallisuuden kokemus voi lisätä uskoa omista mahdollisuuksista vaikuttaa hyvinvointiin. Hyvinvoinnin ja osallisuuden kokemuksen välinen suhde on siis kahdensuuntainen, niin positiivisissa kuin negatiivisissa vaikutuksissa. Heikko osallisuuden kokemus voi vähentää hyvinvointia siinä missä vajeet hyvinvoinnissa voivat heikentää osallisuuden kokemusta. (Leemann ym. 2022a.)

Salminen ym. (2021) kehittelemässä Osallisuuden kehät -mallissa pyritään ottamaan huomioon osallisuuden kontekstisidonnaisuus. He tarkastelevat kriittisesti osallisuuden ja hyvinvoinnin suhteeseen pyrkimyksenään osoittaa, että suhde on moniulotteinen ja siinä täytyy ottaa huomioon hyvinvoinnin subjektiivinen ja objektiivinen luonne. Osallisuuden kolmeksi eri kehäksi on määritelty ensinnäkin *sosiaaliset suhteet*, toisena *kohtaamisen instituutiot* sekä kolmantena *yhteiskunnan jäsenyys*. Sosiaaliset suhteet kuvastavat esimerkiksi perhettä ja ystäviä kuulumisen mahdollistajana. Kohtaamisen instituutioilla tarkoitetaan puolestaan arkisia palveluita, kuten koulua tai lääkäriä. Yhteiskunnan jäsenyys voi ilmentyä esimerkiksi työmarkkinoille osallistumisessa. (Salminen ym. 2021, 85.) Osallisuuden kehillä osallisuus voi joko toteutua tai olla toteutumatta. Kehät ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa ja osallisuus voi ilmentyä niissä eri tavoilla. Hyvinvointia voidaan luoda tulemalla osalliseksi näillä eri kehillä. (Salminen ym. 2021.)

Hyvinvointiin liittyy monia osa-alueita, eikä osattomuus jollakin osa-alueella tarkoita heikkoa hyvinvointia. Osallisuus edistää hyvinvointia silloin, kun mikään osallisuuden osa-alueista ei

heikennä osallisuutta jollakin toisella osa-alueella. Esimerkiksi pakotettu työelämäosallisuus voi heikentää hyvinvoinnin kokemusta, vaikka näennäisesti osallisuus lisääntyisikin. (Salminen ym. 2021, 93.) Hyvinvoinnin lisääntyminen tai väheneminen osallisuuden seurauksena ei ole suoraviivaista, mutta ne vaikuttavat olevan rinnakkain kulkevia ilmiöitä.

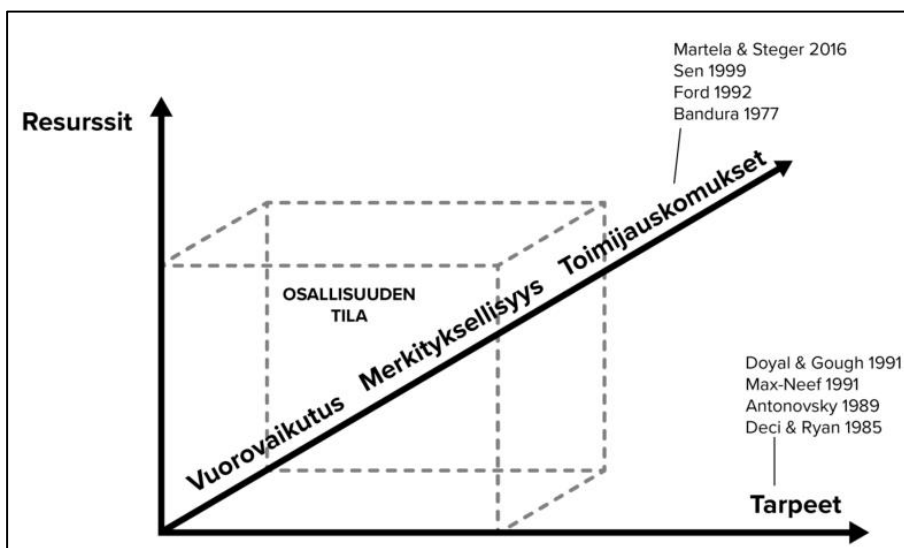
3 Osallisuuden viitekehys

Osallisuutta on pyritty kuvaamaan erilaisin mallein sen ulottuvuuksien hahmottamiseksi. Yksi osallisuuden tarkastelutavoista on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) asiantuntijoiden kehittänyt osallisuuden viitekehys, jota on työstetty useiden vuosien ajan. Kyseisessä viitekehyksessä keskitytään osallisuuden subjektiivisuuteen eli osallisuuden kokemukseen. Hyödynnän tutkielmassani taustatöitä, joita THL on toteuttanut osallisuuden viitekehystä rakentaessa. Osallisuuden kokemuksen teoreettisen tarkastelun lisäksi käsittelen myös haavoittuvuutta sekä haavoittuvaa yhteiskunnallista asemaa, jotka ovat myös tutkielmani keskeisiä käsitteitä.

3.1 Osallisuuden tila

Osallisuuden viitekehys koostuu monista yhteiskuntatieteellisistä teorioista, sillä ihmisen toiminnan sekä osallisuuden muodostumisen selittäminen edellyttää teorioihin tukeutumista. Osallisuuden viitekehyksellä on sekä sosiaalipoliittinen että sosiaalipsykologinen perusta ja viitekehys on ikään kuin näiden synteesi. (Isola ym. 2017, 9.) Tämän teoriaperustan kautta osallisuutta on hahmotettu tilana, joka syntyy eri ulottuvuuksien vuorovaikutuksessa (Isola ym. 2017; Leemann ym. 2018). Osallisuuden tilan muodostavat resurssit, tarpeet sekä toiminta. Toiminta koostuu vuorovaikutuksesta, merkityksellisyydestä ja toimijauskomuksista. (Kuva 1.)

Kuvio 1: Osallisuuden tila. (Leemann ym. 2018)

Tarpeita hahmotetaan osallisuuden viitekehyksessä Kuvassa 1 mainittujen teorioiden avulla. Yksi keskeisimmistä teorioista on Max-Neefin (1991) inhimillisen kehityksen malli, jossa esitellään yhdeksän inhimillistä tarvetta. Nämä tarpeet ovat hengissä pysyminen, turva, tunteet, ymmärtäminen, osallistuminen, joutilaisuus, luovuus, identiteetti ja vapaus. Isola ym. (2017) tulkitsevat teoriaa niin, että tarpeet ovat perustavanlaatuinen osa ihmisen toimintaa. Mikäli tarpeisiin ei vastata, se heikentää osallisuutta (Isola ym. 2017, 12). Lisäksi inhimillisiin tarpeisiin sisältyy psykologisia tarpeita sekä elämän merkityksellisyyteen ja hallittavuuteen liittyviä tarpeita (Leemann ym. 2018, 13).

Resursseilla puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi toimeentuloa, osaamista, toimintavalmiuksia, turvaa ja luottamusta. Resurssien suhde tarpeisiin on vastavuoroinen. Tarpeiden täyttäminen edellyttää resursseja, ja vastaavasti tarpeiden täyttäminen mahdollistaa uusien resurssien syntymisen ja käyttöönoton. (Leemann ym. 2018, 11.) Leemannin ym. (2018, 29) mukaan riittävä toimeentulo on keskeisin edellytys osallisuudelle. Näin ollen voidaan ajatella, että toimeentulo on tärkein ja osallisuuden tilaa eniten määrittävä resurssi.

Kolmatta ulottuvuutta, toimintaa, hahmotetaan osallisuuden viitekehyksessä Hannah Arendtin (1958) ihmisenä olemisen ehtojen kautta. Teoriassa on kolme osa-aluetta: työ, valmistaminen ja toiminta. (Leemann ym. 2018, 13). Arendt (1998) on esittänyt ihmiselämän korkeimman muodon olevan toiminta, sillä siinä yksilö tulee tunnustetuksi muiden ihmisten kanssa toimiessa (Isola ym. 2020, 171). Toiminnalla tarkoitetaan vapautta sekä uuden aloittamista ja sen ehtona on ihmisten eläminen yhteydessä ja vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Vuorovaikutuksessa syntyvät useat osallisuudelle tärkeät kokemukset, kuten merkityksellisyys, pystyvyys, luottamus ja tarpeellisuus. (Leemann ym. 2018, 13).

3.2 Osallisuuden kokemus

Osallisuuden tilan mallissa otetaan huomioon niin objektiivisia kuin subjektiivisia osallisuuden tekijöitä. Subjektiivinen osallisuus, osallisuuden kokemus, syntyy mallissa toiminnan ulottuvuudella. Toiminnan ulottuvuuden muodostavat vuorovaikutus, merkityksellisyys sekä toimijauskomukset (Leemann ym. 2018, 12). Nämä osa-alueet ovat siis keskeisiä tekijöitä

osallisuuden kokemuksen muodostumiselle. (Isola ym. 2017; Leemann ym. 2018.) Kuvassa 1 näkyy joitakin tärkeimpiä teorioita, joilla hahmotetaan osallisuuden kokemusta.

Leemann ym. (2018, 13) tarkoittavat toimijauskomuksilla sitä, kuinka yksilö näkee mahdollisuuksia ja rajoitteita koulutusjärjestelmän, sosioekonomisen aseman, kulttuurin, terveydenhuollon tai sukupuolijärjestelmän suhteen ja kuinka tämä mahdollisuuksien ja rajoitteiden arviointi vaikuttaa yksilön toimintaan. Toimijauskomuksiin liittyviä käsitteitä ovat esimerkiksi pystyvyysuskomukset sekä motivaatio (em.). Tähän ulottuvuuteen liittyy myös Amartya Senin (2009) teoria toimintavalmiuksista, jonka keskeisenä ajatuksena tarpeiden ja resurssien lisäksi myös ihmisen ja hänen ympäristönsä suhteen tarkastelu (Leemann ym. 2022a, 102). Lisäksi teoriassa tarkastellaan, kuinka yksilö yksin tai muiden kanssa muuttaa saatavilla olevat resurssit tavoitteelliseksi toiminnaksi (em.).

Merkityksellisyys on keskeisessä osassa osallisuuden kokemuksen rakentumisessa (Leemann ym. 2022b). Leemann ym. (2018, 13) näkevät sen ihmisten välisenä toimintana, joka niin rakentaa kuin murtaa toiminnan mahdollisuuksia ja rajoitteita. He sitovat sen vahvasti Martelan ja Stegerin (2016) teoretisointiin merkityksellisyydestä. Teorian kolme osa-aluetta ovat koherenssi, tarkoitus ja tekemisen merkillepantavuus. Koherenssi tarkoittaa elämän ymmärrettävyyttä ja ennakoitavuutta ja tarkoitus puolestaan kuvaa yksilön tavoitteita. Merkille pantavuus sisältää oman toiminnan arvioinnin suhteessa muihin ihmisiin eli sen, miltä se näyttää muiden silmissä. (Leemann ym. 2018, 13.) Niin merkityksellisyys kuin toimijauskomukset muodostuvat pääasiassa suhteessa muihin ihmisiin, ja siksi vuorovaikutus on myös keskeinen tekijä osallisuuden kokemuksessa.

Myöhemmin osallisuuden kokemus on jaoteltu vielä uudelleen neljään ulottuvuuteen. Nämä ulottuvuudet ovat elämän ja toimintaympäristön hallittavuus, koetut osallistumismahdollisuudet, kuulumisen tunne sekä merkityksellisyyden tunne (Leemann ym. 2022a, 102). Ymmärryksen mukaan taustalla vaikuttavat teoriat ovat samat kuin aikaisemmassakin jaottelussa, mutta uusien tutkimusten ja taustatöiden myötä jaottelua on hiottu yhä pidemmälle. Keskeistä on ymmärtää se, että osallisuuden kokemusta rakentavat ulottuvuudet ovat päällekkäisiä ja vuorovaikutteisia. Osallisuuden kokemusta voidaan teoretisoida ja jakaa osa-alueisiin, mutta yhdessä ne luovat osallisuuden kokemuksen.

Toiseksi, on tärkeää pitää mielessä taloudellisten resurssien puutteen, niukkuuden ja köyhyyden merkitys osallisuuden kokemukselle. Osallisuuden viitekehyksen rakentamisessa tärkeänä osana ovat toimineet ihmisten kertomukset arjen köyhyydestä (Isola ym. 2017, 5). Lähtökohtana osallisuuden kokemuksen tutkimiselle onkin pitkälti ollut köyhyyden vähentäminen (kts. em.), haavoittuvassa asemassa olevien tukeminen ja eriarvoisuuden torjuminen (kts. esim. Isola ym. 2020). Toimeentulon riittämättömyys johtaa siihen, että yksilö joutuu taistelemaan jatkuvasti perustarpeiden tyydyttämiseksi. Tällöin toiminnan, sosiaalisten vuorovaikutuksen ja merkityksellisyyden kokemisen mahdollisuudet heikkenevät merkittävästi. (Leemann ym. 2018, 29.)

3.3 Haavoittuva asema yhteiskunnassa

Tässä tutkielmassa puhun ”haavoittuvassa asemassa” olevista ihmisryhmistä. Osallisuuden lisäksi on syytä siis avata myös haavoittuvuuden käsitettä. Käsittelen lyhyesti tässä luvussa, kuinka tutkimuksessa on määritelty haavoittuvuutta ja millä perusteilla tietyt ihmisryhmät voidaan nähdä haavoittuvina. Lisäksi pohdin haavoittuvuuden käsitteeseen kohdistuvaa kritiikkiä.

Yksilön tai ihmisryhmän voidaan ajatella olevan haavoittuvassa asemassa esimerkiksi silloin, kun he tarvitsevat tukea esimerkiksi taloudellisiin, terveydellisiin tai sosiaalisiin ongelmiin (Virokannas & Liuski & Kuronen 2020, 328). Haavoittuvuus voidaan nähdä ”synnynnäisinä” haavoittuvuuksina, joita ovat esimerkiksi ikä, sukupuoli tai vammaisuus. Toisaalta haavoittuvuus voi olla tilannesidonnaista johtuen sosiaalisista, taloudellisista tai elinympäristöön liittyvistä tekijöistä. (Em. 330.) Yksi merkittävimmistä haavoittuvuutta aiheuttavista tekijöistä on heikko toimeentulo, joka linkittyy niin sosiaaliseen eriarvoisuuteen kuin terveyseroihin (Rogers 1997, 66).

Yhdenvertaisuuden edistämiseksi voi olla perusteltua tunnistaa ihmisryhmiä, jotka ovat haavoittuvassa yhteiskunnallisessa asemassa. Tiettyjen ihmisryhmien luokittelu haavoittuviksi voi toisaalta näyttäytyä leimaavana, marginalisoivana ja toimijuutta heikentävänä (Virokannas ym. 2020, 336). Virokannas ym. (2020, 336) ehdottavatkin, että

ihmisryhmien luokittelun sijaan tarkasteltaisiin enemmän yhteiskunnallisia prosesseja, jotka aiheuttavat haavoittavia elämäntilanteita.

Tässä tutkielmassa käytän haavoittuvuuden käsitettä sen vuoksi, että se kokoaa yhteen käsittelemässäni aineistossa vastaajina olleet ihmisryhmät. Se havainnollistaa näiden ryhmien yhteiskunnallista asemaa, jossa resurssien puutteet ovat usein läsnä. Lisäksi osallisuuden kokemus ja haavoittuva asema ovat olleet tutkimuksessa rinnakkain kulkevia ilmiöitä. Haavoittuvuuden käsitettä käyttäessä – ja muutenkin, kun asetetaan kokonainen ihmisryhmä tietyn käsitteen alle – on tiedostettava se, että ryhmät ovat heterogeenisiä. Yksilöiden kokemus haavoittuvuudestaan on subjektiivinen ja jokaisella on henkilökohtainen kokemus asemastaan yhteiskunnassa.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Ovatko haavoittuvaan ihmisryhmään kuuluminen, sukupuoli, ikä tai koulutustausta yhteydessä haavoittuvassa asemassa olevien osallisuuden kokemukseen?
sekä
- 2) Miten toimeentulo vaikuttaa osallisuuden kokemukseen?

4.2 Aineisto

Aineistona käytän *PROMEQ: heikoimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointi ja terveys 2016–2018* -kyselyaineistoa. Aineisto koostuu *Osallistava hyvinvointi ja terveyden edistäminen (PROMEQ 2016-2019)* -hankkeessa kerätyistä alku- ja seurantakyselyistä. Kyselyissä teemoina olivat mm. osallisuus, henkinen ja fyysinen hyvinvointi, sosiaalipalvelujen käyttö ja toimeentulo. Kyselyn vastaajaryhmät ovat työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, pitkäaikaistyöttömät, pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ja yksin kotona asuvat ikääntyneet ihmiset. Osallistujia tutkimukseen hankittiin moninaisin tavoin. Seuraava lainaus vastaajien hankkimisesta on poimittu aineiston koodikirjasta (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2021).

”Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten kohdalla osallistumista tarjottiin kaikille kohdennetun nuorisotyön asiakkaille. Pitkäaikaistyöttömillä kokeilu tarjottiin työttömyyspalveluiden työttömille asiakkaille, joilla on vaikeuksia työllistyä. Pakolaisille kokeilut toteutettiin yhteistyössä paikallisten järjestöjen kanssa. Ikäihmiset rekrytoitiin erilaisia väyliä pitkin: ikääntyneiden palveluissa työskentelevien kautta, lehti-ilmoituksin sekä jalkautumalla paikallisiin toimintaympäristöihin, kuten päiväkeskuksiin, terveyskeskuksiin, apteekkeihin ja kauppoihin.”

Tarkastelen aineistoa kvantitatiivisin menetelmin. Käytän aineiston analysoimisen apuna SPSS-ohjelmistoa sekä taulukoiden koostamiseen Microsoft Exceliä. Aineistossa alkukyselyn muuttajat on koodattu k-alkuisiksi ja seurantakyselyn muuttajat f-alkuisiksi. Analysoin

aineistosta k-alkuisia muuttujia, jotka on kerätty alkukyselyssä. Olen valinnut käyttää kyseisiä muuttujia siksi, että seurantakyselyn tuloksissa koeryhmään vaikuttavat hankkeen aikana tehdyt interventiot.

Käyttämäni aineisto on Tietoarkistosta hankittu, anonymisoitu kyselyaineisto. Vastaajien henkilöllisyyttä ei voi tunnistaa aineistosta, joten yksityisyydensuoja ei vaarannu aineistoa käsitellessä. Hävitän aineiston asianmukaisesti laitteiltani, kun en enää tarvitse sitä tutkielmaani varten. Noudatan kaikissa tutkimuksen vaiheissa hyvää tieteellistä käytäntöä.

4.3 Muuttujat ja menetelmät

4.3.1 Selitettävä muuttuja

Kuten mainittu, osallisuus on ilmiö, joka koostuu monista eri osa-alueista. Siksi sitä tarkastellessa on otettava huomioon useita tekijöitä, eikä osallisuutta näin ollen ole mahdollista kuvata yhden tietyn muuttujan avulla. Tämän vuoksi päätin luoda summamuuttujan tarkastellakseni osallisuuden kokemusta.

Summamuuttujalla tarkoitetaan muuttujaa, joka muodostetaan laskemalla samaa ilmiötä kuvaavien, erillisten muuttujien arvot yhteen. Summamuuttujaa voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun kyselyaineiston kysymyksissä on tarkasteltu saman käsitteen eri osa-alueita (Valli 2015, 121). Summamuuttujien muodostamisen taustalla on ajatus siitä, ettei kaikkia ilmiöitä voida mitata suoraan vain yhdellä mittarilla. Tämän vuoksi ilmiötä täytyy tarkastella usean muuttujan yhteisvaikutuksella. (Em.)

Poimin aineistosta teoreettisen viitekehýkseni perusteella muuttujia, joista loin summamuuttujan. Tarkoitukseni oli sisällyttää summamuuttujaan mahdollisimman kattavasti muuttujia, jotka kuvaavat osallisuuden kokemuksen eri osa-alueita. Taulukossa 1 on lueteltu summamuuttujaan valitsemani muuttujat sekä niiden vastausvaihtoehdot. Olen nimennyt muuttujat kirjaimin A-G luettavuuden helpottamiseksi.

Neljässä muuttujassa (B, C, D ja F) ilmenevät vuorovaikutus ja ihmissuhteet. Muuttujissa A, E ja G ilmenee elämän hallittavuuteen liittyviä teemoja. Toimijuususkomuksia voi nähdä ilmentävän erityisesti muuttujien E, F ja G. Toimijuususkomukset tarkoittavat yksinkertaistetusti sitä, kuinka yksilö arvioi oman toimintansa mahdollisuuksia ja rajoitteita (Leemann ym. 2018, 13). Edellä mainituissa muuttujissa mitataan yksilön kokemusta omista kyvyistään, eli pitkälti toimijuuden kokemusta. Lisäksi ainakin muuttujiin D ja E voi ajatella sisältyvän merkityksellisyyden kokemuksia. Merkityksellisyys ilmenee esimerkiksi siinä, kuinka oma toiminta näyttäytyy muiden kautta (Leemann ym. 2018, 13). Muuttuja D ilmentää sitä, kuinka merkitykselliseksi yksilö kokee oman toimintansa muiden silmissä.

Taulukko 1: Summamuuttujan muuttujat ja niiden vastausvaihtoehdot

A: Viimeisten kahden viikon aikana: Millaiseksi arvioit elämänlaatusi?

1=Erittäin huonoksi 2=Huonoksi 3=En hyväksi enkä huonoksi 4=Hyväksi 5=Erittäin hyväksi

B: Viimeisten kahden viikon aikana: Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi?

C: Viimeisten kahden viikon aikana: Kuinka tyytyväinen olet ystäväiltäsi saamaasi tukeen?

1=Erittäin tyytymätön 2=Melko tyytymätön 3=En tyytyväinen enkä tyytymätön 4=Melko tyytyväinen
5=Erittäin tyytyväinen

D: Minusta tuntuu, että muut ihmiset eivät arvosta sitä, mitä teen

1=Täysin samaa mieltä 2=Jokseenkin samaa mieltä 3=Ei samaa eikä eri mieltä 4=Jokseenkin eri mieltä
5=Täysin eri mieltä

E: Mielestäni kykyni: saavuttaa asioita elämässäni ovat

F: Mielestäni kykyni: tyydyttävien sosiaalisten suhteiden solmimiseen elämässäni ovat

G: Mielestäni kykyni: elää miellyttävässä elinympäristössä (ottaen huomioon koti, työ ja vapaa-aika) elämässäni ovat

1=Erittäin huonot 4=Ei hyvät tai ei huonot 7=Erittäin hyvät

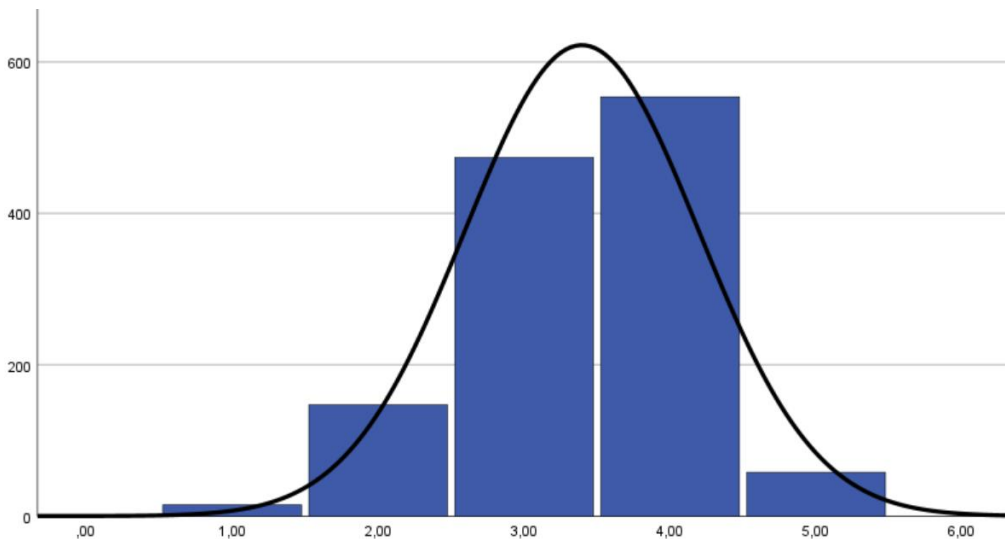
Kaikki muuttujat ovat järjestysasteikollisia. Muuttujat A, B, C sekä D ovat Likert-asteikollisia, viisi vastausvaihtoehtoa sisältäviä kysymyksiä. Muuttujat E, F ja G on myös jaoteltu Likertin asteikolle tyypillisesti, mutta ne on puolestaan jaoteltu seitsemään vastausvaihtoehtoon.

Summamuuttujan luomiseksi kaikkien muuttujien tulee olla keskenään vertailukelpoisia. Koska valitsemani muuttujat on luokiteltu eri asteikolla, täytyi niistä tehdä keskenään vertailukelpoisia. Usein eri asteikolliset muuttujat standardoidaan summamuuttujan

tekemistä varten. Muuttujien frekvenssejä tarkasteltuani kuitenkin huomasin, että kun seitsenluokkaiset muuttujat luokitellaan viisiluokkaiseksi, niiden frekvenssit ovat hyvin samankaltaiset kuin muillakin viisiluokkaisilla muuttujilla. Tämän vuoksi en nähnyt tarpeelliseksi suorittaa muuttujien standardointia. Muuttujien uudelleenluokittelun jälkeen suoritin summamuuttujaa varten muuttujien reliabiliteettitarkastelun. Käytin tarkasteluun Cronbachin alfaa, joka on yleisin tapa arvioida summamuuttujan reliabiliteettia (Valli 2015, 142). Cronbachin alfa sai arvon 0,83, joten summamuuttujan voi tulkita olevan reliabeli ja mielekäs toteuttaa. Jos mikä tahansa muuttujista poistettaisiin, Cronbachin Alpha pienenesi.

Summamuuttujaa varten koodasin vielä kaikkiin muuttujiin puuttuvat havainnot arvoksi 0. Näin voidaan varmistaa, että summamuuttuja laskee mukaan myös ne vastaajat, jotka ovat esimerkiksi jättäneet vastaamatta yhteen kysymykseen, mutta vastanneet kuitenkin muihin kysymyksiin. Kaikkiin kysymyksiin vastaamatta jättäneet (n=10) merkitsin puuttuvaksi tiedoksi muuttujaan. Lopulta muodostin summamuuttujan summaamalla yhteen seitsemän käsittelemääni muuttujaa. Näin sain luotua osallisuuden kokemusta mittaavan muuttujan (kuvaaja 1).

Kuvaaja 1: Viisiluokkaisen summamuuttujan jakauma (n=1248)

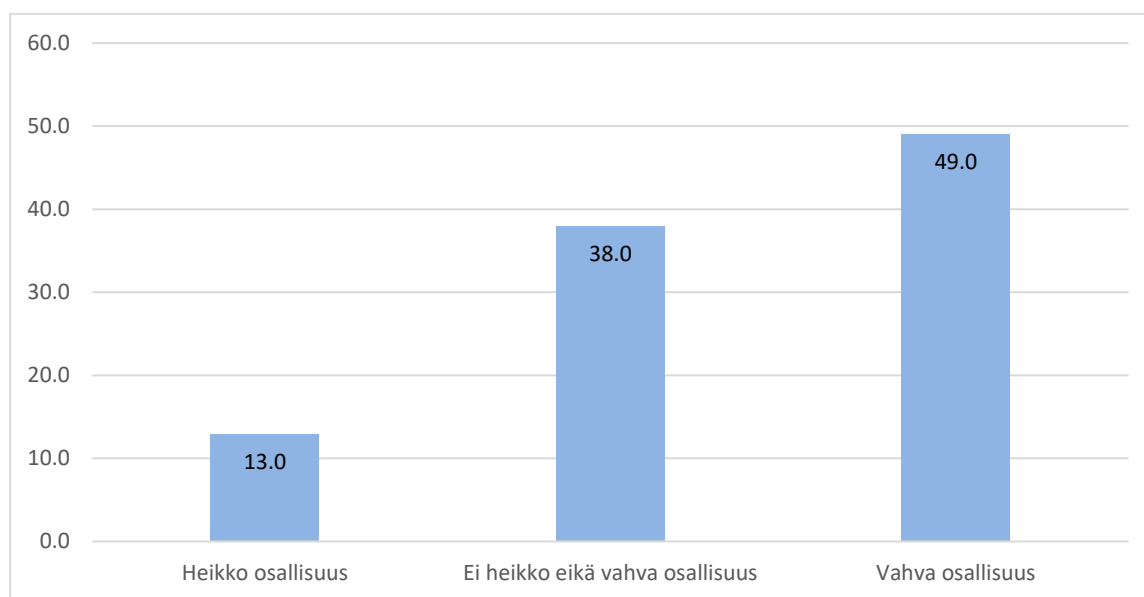

Kuten Kuvaajasta 1 voidaan nähdä, havaintoja on hyvin vähän luokassa 1. Samoin luokassa 5 havaintojen määrä jää pieneksi. Tämän vuoksi päädyin uudelleenluokittamaan summamuuttujan vielä kolmeen luokkaan.

Yhdistin luokat 1=*hyvin heikko osallisuus* (n=15) ja 2=*heikko osallisuus* (n=147) uudeksi luokaksi **1=Heikko osallisuus** (n=162). Luokka 3=*ei heikko eikä vahva osallisuus* muuttui luokaksi **2=Ei vahva eikä heikko osallisuus** (n=474). Luokat 4=*vahva osallisuus* (n=554) ja 5=*hyvin vahva osallisuus* (n=58) yhdistyivät luokaksi **3=Vahva osallisuus** (n=621).

Huomioitavaa on se, että vaikka vahvan osallisuuden luokka on suuri, alkuperäisen summamuuttujan luokassa 5=*hyvin vahva osallisuus* havaintomäärä on pieni. Alkuperäisen summamuuttujan luokka 1=*hyvin heikko osallisuus* on niin ikään todella pieni. Kolmiluokkaisen muuttujan luokat ovat pelkistettyjä, mutta ne kuvaavat kuitenkin riittävän hyvin osallisuuden kokemuksen jakautumista. Kuvaajassa 2 näkyy lopullisen osallisuuden kokemusta kuvaavan muuttujan jakautuminen.

Kuvaaja 2: Osallisuuden kokemuksen jakautuminen aineistossa (n=1248)

4.3.2 Selittävät muuttujat

PROMEQ-hankkeessa kerättiin tietoa kyselytutkimuksella neljältä eri ihmisryhmältä. Käyttämässäni aineistossa nämä aineistot on yhdistetty yhdeksi dataksi. Ryhmät ovat 1) työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, 2) pitkäaikaistyöttömät, 3) pakolaistaustaiset maahanmuuttajat sekä 4) yksinasuvat ikäihmiset. Suurin ryhmä, 40 prosenttia aineiston vastaajista, on pitkäaikaistyöttömiä. Pienin ryhmä puolestaan on nuoret, joita on kymmenen

prosenttia vastaajista. Maahanmuuttajien osuus aineistossa on 17 prosenttia ja ikäihmisten osuus 31 prosenttia. (Taulukko 2.)

Kyselyyn vastaajista 40 prosenttia on miehiä ja 59 prosenttia naisia. Yksi prosentti vastaajista on valinnut vaihtoehdon muu tai en halua kertoa. Tätä luokkaa en pysty analyysissä huomioimaan pienen havaintomäärän vuoksi. Nuorimmat kyselyyn vastaajat olivat 17-vuotiaita ja vanhimmat yli 94-vuotiaita. Luokittelin aineiston ikämuuttujan uudelleen viisiluokkaiseksi muuttujaksi. Pyrin jaottelussa muodostamaan luokista niin lukumäärällisesti kuin ikähaarukallisesti kohtuullisen samankokoisia. Taulukossa 2 kuvataan tarkasti ikäluokkien lukumäärät ja prosenttiosuudet. Kyselyyn vastaajista 28 prosentilla on perusasteen koulutus, noin puolella toisen asteen koulutus ja neljäsosalla korkea-asteen koulutus.

Taulukko 2: Sosiodemografisten taustamuuttujien frekvenssit

	N	%
Ihmisyhmä		
Nuoret	135	30
Pitkäaikaistyöttömät	512	39
Maahanmuuttajat	219	40
Ikäihmiset	392	38
Yhteensä	1258	100
Sukupuoli		
Nainen	729	40
Mies	500	59
Muu/en halua kertoa	12	1
Yhteensä	1241	100
Ikäryhmä		
17–29	216	18
30–44	222	18
45–59	237	20
60–74	309	27
yli 74	225	19
Yhteensä	1209	100
Koulutustausta		
Perusaste	352	28
Toinen aste	579	47
Korkea-aste	311	25
Yhteensä	1239	100

Taustamuuttujien lisäksi tarkastelen tutkielmassa myös toimeentuloon liittyviä muuttujia. Ensinnäkin otan huomioon vastaajien kotitalouden vuositulot. Vastaajista kymmenellä prosentilla tulot olivat pienemmät kuin 5000 euroa vuodessa. Yhdeksällä prosentilla tulot olivat suuremmat kuin 35 000 euroa. Tämä luokka sisältää kuitenkin tulot yli 90 000 euroon asti, sillä pienien havaintomäärien vuoksi yhdistin kaikki yli 35 000 euron tulot yhdeksi luokaksi. Huomionarvoista on se, että vastaajien kotitalouksien vuositulot ovat matalat verrattuna Suomen kotitalouksien keskivertotuloihin. Vuonna 2017 kotitalouksen käytettävissä oleva rahatulo oli keskimäärin 38 920 euroa ja mediaanitulo 31 930 euroa (Tilastokeskus 2019). Taulukosta 3 nähdään, että aineistosta yli 80 prosenttia sijoittuu alle mediaanitulon.

Olen valinnut kaksi muuttujaa tulojen riittävyyden tarkasteluun. Ensimmäisessä muuttujassa tarkastellaan sitä, kuinka helppoa tai vaikeaa menojen kattaminen on tuloilla. Tämän muuttujan analysointia varten yhdistin luokat hankalaa tai erittäin hankalaa sekä helppoa tai hyvin helppoa. Luokkiin erittäin *hankalaa tai hankalaa, melko hankalaa* sekä *melko helppoa* kuuluu jokaiseen noin 30 prosenttia vastaajista. Tulojen kattamisen helpoksi tai erittäin helpoksi kokee alle viidesosa vastaajista. (Taulukko 3.)

Toinen tulojen riittävyyttä tarkasteleva muuttuja kuvaa rahan riittävyyttä tarpeisiin nähden viimeisen kahden viikon aikana. 13 prosenttia vastaajista kokee, että rahaa ei ole lainkaan riittävästi. 14 prosenttia puolestaan kokee, että rahaa on täysin riittävästi. Luokkiin ”vähän” sekä ”kohtuullisesti” kuuluu kumpaankin 28 prosenttia vastaajista. Vastaajista 16 prosenttia kokee rahaa olevan lähes riittävästi. (Taulukko 3.)

Tarkastelen myös toimeentulotuen hakemista ja saamista kuvaavia muuttujia. Hieman yli kolmasosa kyselyyn vastaajista oli hakenut toimeentulotukea viimeisen vuoden aikana. Heistä 37 prosenttia koki toimeentulotuen olevan riittävää. Riittämättömäksi toimeentulotuen koki puolet vastaajista. 12 prosentille vastaajista ei hakemuksesta huolimatta saanut etuutta. (Taulukko 3.)

Taulukko 3: Toimeentulo-muuttujien frekvenssit

Kotitalouden vuositulot	N	%
-5000	125	11
5001–10 000	263	23
10 001–15 000	222	19
15 001–25 000	289	25
25 001–35 000	125	11
yli 35 000	119	10
Yhteensä	1143	100
Tulojen riittävyys	N	%
<i>Onko menojen kattaminen kotitalouden tuloilla:</i>		
hankalaa tai erittäin hankalaa	341	27
melko hankalaa	306	26
melko helppoa	358	30
helppoa tai hyvin helppoa	201	17
Yhteensä	1179	100
<i>Viimeisen kahden viikon aikana:</i>		
<i>Onko sinulla tarpeeksi rahaa tarpeisiisi nähden?</i>		
ei lainkaan	160	13
vähän	342	28
kohtuullisesti	345	28
lähes riittävästi	200	16
täysin riittävästi	175	14
Yhteensä	1222	100
Toimeentulotuki	N	%
<i>Oletko hakenut toimeentulotukea viimeisen 12 kuukauden aikana?</i>		
kyllä	430	37
en	731	63
Yhteensä	1161	100
<i>Oliko saamasi toimeentulotuki:</i>		
riittävä	168	37
riittämätön	233	51
en saanut etuutta	55	12
Yhteensä	456	100

5 Tulokset ja analyysi

Esittelen tässä osiossa muuttujien yhteyksiä, joita tutkin ristiintaulukoinnilla. Tarkastelen muuttujien riippuvuuksia χ^2 -riippumattomuustestillä eli Khiin neliö -testillä. Käytän yhteyksien tilastollisen merkitsevyyden tulokinnassa p-arvoa, jolla ilmaistaan virheellisen päätelmän todennäköisyyttä. Tässä tutkielmassa tulkitseen p-arvoa niin, että alle 0,001 tulosta voidaan pitää tilastollisesti erittäin merkitsevänä (***) . Alle 0,01 tulosta puolestaan voidaan pitää merkitsevänä (**). Alle 0,05 tulos voidaan nähdä melkein merkitsevänä (*). (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.)

5.1 Osallisuuden yhteys sosiodemografisiin tekijöihin

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, onko ihmisryhmään kuulumisella, sukupuolella, iällä tai koulutustaustalla yhteyttä osallisuuden kokemukseen. Taulukossa 4 on kuvattu osallisuuden kokemuksen ja taustamuuttujien yhteyksiä prosenttiluvuin. P-arvoista voidaan tulkita, että mikään yhteyksistä ei ole tilastollisesti erittäin merkitsevää. Sukupuolen ja iän yhteydet osallisuuteen vaikuttavat kuitenkin olevan tilastollisesti merkitseviä. Ihmisryhmään kuulumisen ja osallisuuden yhteyden voi tulkita olevan melkein tilastollisesti merkitsevää. Koulutustaustalla ei puolestaan ollut yhteyttä osallisuuden kokemukseen.

Ihmisryhmään kuulumisen ja osallisuuden kokemuksen yhteyttä tarkastellessa ei ole löydettävissä merkittäviä eroja ryhmien välillä. Tuloksista voidaan kuitenkin nähdä, että ikäihmisten osuus heikon osallisuuden luokassa on pienempi kuin vastaava osuus muilla ihmisryhmillä. Suurin ero heikon osallisuuden luokassa on nuorilla (16 %) ja ikäihmisillä (9 %). Vahvan osallisuuden luokassa nuorten osuus on kuitenkin 54 prosenttia kun taas ikäihmisten osuus on 53 prosenttia. Pitkäaikaistyöttömien ja maahanmuuttajien molempien osuudet vahvan osallisuuden luokassa ovat 46 prosenttia. Nuorilla on siis aineistossa niin heikoin kuin vahvin osallisuuden kokemus. Aiempi tutkimus tukee tulosta siinä mielessä, että nuorilla on huomattu olevan heikompi osallisuuden kokemus verrattuna muuhun väestöön (Leemann ym. 2022a, 103). On kuitenkin huomattava, että erot ryhmien välisissä tuloksissa ovat hyvin pieniä.

Sukupuolen ja osallisuuden kokemuksen välinen yhteys on tuloksena myös samankaltainen, kuin aiemmassa tutkimuksessa, jossa miehillä on huomattu olevan suurempi riski kokea heikkoa osallisuutta (Leemann ym. 2022a, 105). Siinä missä naisten osuus heikon osallisuuden luokassa on kymmenen prosenttia, miesten vastaava osuus 16 prosenttia. Tulos näkyy vastaavasti vahvan osallisuuden kohdalla, sillä vahvan osallisuuden luokkaan sijoittuu naisista 52 % ja miehistä 46 %. Aiempaa tutkimusta mukaillen, myös tämän aineiston perusteella sukupuolella näyttää olevan vaikutus osallisuuden kokemukseen.

Osallisuuden kokemuksessa on nähtävissä vaihtelua myös ikäryhmien kesken. Heikon osallisuuden luokkaan kuuluu yli 45–59-vuotiaiden ikäryhmässä lähes 20 prosenttia. Osallisuus on selkeästi heikointa tässä ikäryhmässä. Tulos poikkeaa aiemmasta tutkimuksesta, ja olisikin kiinnostavaa tutkia, onko tässä aineistossa tiettyjä tekijöitä, joista tämänkaltainen tulos johtuu. Vahvan osallisuuden luokassa yli 74-vuotiaiden ryhmässä osuus on kaikista suurin (56 %) ja heikon osallisuuden luokassa osuus on pienin (8 %). Tämä tulos mukailee aikaisempaa tutkimusta, sillä ikäihmisten on havaittu kokevan todennäköisemmin esimerkiksi kuulumisen tunnetta (Stewart ym. 2009, 192).

Koulutustaustan ja osallisuuden kokemuksen välillä ei ole havaittavissa yhteyttä, vaan osallisuuden kokemus on jakautunut lähes samoin kaikissa koulutusasteissa. Tulos on sikäli yllättävä, että aiemmassa tutkimuksessa koulutustaustan ja osallisuuden välillä on havaittu yhteyksiä. Leemannin ym. (2022, 109) tekemässä tutkimuksessa matalan ja keskimmäisen koulutustason välillä ei ollut eroja, mutta matalan ja korkean asteen välillä ero oli tilastollisesti merkitsevä. Vaikka tässä aineistossa koulutustaustan ja osallisuuden välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä, on tulos silti merkittävä, kun sitä vertaa aikaisempaan tutkimukseen. On mahdollista, että koulutustausta ei suojaakaan heikolta osallisuudelta tai vahvasta osallisuuden kokemuksesta, jos yksilö on yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa.

Taulukko 4: Osallisuuden yhteys taustamuuttujiin

	Heikko osallisuus	Ei heikko eikä vahva osallisuus	Vahva osallisuus
	%	%	%
Ihmisyhmä			
Nuoret	16	30	54
Pitkäaikaistyöttömät	15	39	46
Maahanmuuttajat	14	40	46
Ikäihmiset	9	38	53
	n=1248	p=0,04*	
Sukupuoli			
Nainen	10	38	52
Mies	16	38	45
	n=1229	p=0,003**	
Ikäryhmä			
17–29	13	35	52
30–44	14	41	45
45–59	19	39	41
60–74	10	39	51
yli 74	8	36	56
	n=1209	p=0,004**	
Koulutustausta			
Perusaste	14	39	47
Toinen aste	12	38	50
Korkea-aste	13	36	50
	n=1239	p=0,78	

5.2 Osallisuuden yhteys toimeentuloon

Tutkielmani toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, onko toimeentulolla yhteys osallisuuden kokemukseen. Analysoin ristiintaulukoinnilla kotitalouden vuosituloja, tulojen riittävyyteen liittyviä muuttujia sekä toimeentulotukeen liittyviä muuttujia. Kaikilla toimeentuloa kuvaavilla muuttujilla oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$) yhteys osallisuuden kokemukseen. Tämän kaltainen tulos oli odotettavissa, sillä kuten aikaisemmin mainittu, riittävä toimeentulo on tärkein edellytys osallisuudelle (Leemann ym. 2018, 29).

Kuten selittävien muuttujien kuvauksessa mainitsin, aineistossa esiintyvät kotitalouksien vuositulot ovat suomalaista keskivertotuloa matalampia. Suurin osa kyselyyn vastaajista on yksinasuvia sekä työn ulkopuolella olevia henkilöitä, mikä voi selittää matalaa tulotasoa. Kuten Taulukosta 5 nähdään, kotitalouksien vuosituloilla on tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys osallisuuden kokemukseen. Siinä missä alle 5000 euron vuositulojen luokasta 17 prosenttia kuuluu heikon osallisuuden luokkaan, on vastaava osuus yli 35 000 euron vuositulojen

luokasta vain viisi prosenttia. Myös vahvan osallisuuden luokassa erot matalampien ja korkeampien tulojen välillä näkyvät selkeästi. Luokissa, joissa kotitalouden tulot nousevat yli 25 000 euroa, osuus vahvan osallisuuden luokassa kasvaa kahteen kolmasosaan.

Taulukko 5: Talouden vuositulojen yhteys osallisuuteen

	Heikko osallisuus	Ei heikko eikä vahva osallisuus	Vahva osallisuus
	%	%	%
–5000 €	17	40	43
5001–10 000 €	19	41	40
10 001–15 000 €	12	45	43
15 001–25 000 €	10	40	50
25 001–35 000 €	10	23	67
yli 35 000 €	5	29	66
	n=1143	p<0,001***	

Tarkastelin toimeentulon ja osallisuuden yhteyttä myös tulojen riittävyttä kuvaavien muuttujien avulla. Tulojen riittävyden ja osallisuuden kokemuksen välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys (taulukko 6). Heikon osallisuuden luokkaan kuuluu lähes neljäsosa menojen kattamisen hankalaksi tai erittäin hankalaksi kokevista. Vahvan osallisuuden luokkaan kuuluu heistä puolestaan kolmasosa. Menojen kattamisen helpoksi tai hyvin helpoksi kokevien osuus vahvan osallisuuden luokassa on puolestaan jopa 73 prosenttia.

Toisen tulojen riittävyttä mittaavan muuttujan kysymyksenasettelu on: *Viimeisen kahden viikon aikana: Onko sinulla tarpeeksi rahaa tarpeisiisi nähden?* Myös tämän muuttujan kohdalla tilastollinen yhteys on erittäin merkitsevä (taulukko 6). Kolmasosa niistä, joilla ei ole tarpeisiinsa nähden lainkaan rahaa, kuuluu heikon osallisuuden luokkaan ja toisaalta vain viidesosa kuuluu vahvan osallisuuden luokkaan. Vastaavasti täysin riittävästi rahaa tarpeisiinsa nähden omaavista 80 prosenttia kuuluu vahvan osallisuuden luokkaan ja kolme prosenttia heikon osallisuuden luokkaan. Ääripäät näkyvät tämän muuttujan yhteyksissä erittäin selkeästi, mikä herättää pohtimaan polarisaatiota koko yhteiskunnan mittakaavassa.

Tulojen riittävyyden tarkastelun tuloksena voi myös tehdä huomion siitä, että tulojen määrää vahvemmin osallisuuden kokemukseen vaikuttaa tulojen riittävyys. Tuloluokkien välinen maksimiero heikon osallisuuden kokemuksessa on 14 prosenttiyksikköä, kun taas rahan riittävyyttä kuvaavan muuttujan kohdalla sama luku on 29 prosenttiyksikköä. Subjektiiivinen kokemus tulojen riittävyydestä vaikuttaakin olevan hyvin merkittävä tekijä osallisuuden kokemuksen muodostumiselle. Tätä voidaan jossain määrin selittää osallisuuden tilan avulla. Osallisuuden tilassa tarpeiden ja resurssien vuorovaikutus on kahdensuuntaista, ja mikäli nämä eivät kohtaa, se heikentää osallisuutta (Isola ym. 2017, 12). Ihmisellä voi olla matalat tulot ilman, että hän kokee ne riittämättömiksi. Jos yksilölle puolestaan syntyy kokemus niukkuudesta, rajoittaa se samalla myös mahdollisuuksia toiminnan ulottuvuudella.

Taulukko 6: Tulojen riittävyyden yhteys osallisuuteen

	Heikko osallisuus	Ei heikko eikä vahva osallisuus	Vahva osallisuus
	%	%	%
Onko menojen kattaminen kotitalouden tuloilla:			
hankalaa tai erittäin hankalaa	24	47	29
melko hankalaa	11	47	42
melko helppoa	7	33	60
helppoa tai hyvin helppoa	7	20	73
	n=1179	p<0,001***	
Viimeisen kahden viikon aikana: Onko sinulla tarpeeksi rahaa tarpeisiisi nähden?			
ei lainkaan	32	47	21
vähän	13	47	40
kohtuullisesti	10	41	49
lähes riittävästi	9	27	64
täysin riittävästi	3	17	80
	n=1222	p<0,001***	

Viimeisenä tarkastelin osallisuuden kokemuksen ja toimeentulotuen hakemisen sekä saamisen välistä yhteyttä. Taulukosta 7 voidaan nähdä, että toimeentulotukea hakeneista 15 prosenttia kuuluu heikon osallisuuden luokkaan, kun taas tukea hakemattomista siihen kuuluu yhdeksän prosenttia. Vielä suurempi ero on vahvan osallisuuden luokassa, johon kuuluu 14 prosenttiyksikköä enemmän hakemattomista kuin hakeneista. Tulosta voidaan luultavasti

pääosin selittää sillä, että toimeentulotukea hakevat ne, joiden tulotaso ei riitä kattamaan välttämättömiä menoja, mikä on puolestaan myös yhteydessä heikkoon osallisuuteen.

Toimeentulotuen riittäväksi kokeneiden ero osallisuuden kokemuksessa on melko suuri verrattuna riittämättömäksi kokeneisiin ja niihin, jotka eivät saaneet tukea. Riittäväksi toimeentulotuen kokeneiden osuus heikon osallisuuden luokassa on 11 prosenttia ja vahvan osallisuuden luokassa 53 prosenttia. Riittämättömäksi kokeneiden luokassa heikkoa osallisuutta kokee 17 prosenttia ja vahvaa osallisuutta 33 prosenttia. Osallisuus näyttää olevan heikointa niillä, jotka eivät saaneet etuutta ollenkaan. Voi olla mahdollista, että hylkäävä päätös sosiaalietuudesta saattaa heikentää kokemusta vastavuoroisesta luottamuksesta, joka puolestaan rajoittaa osallisuuden kokemusta (Leemann ym. 2018, 16). Tulokset herättävät ajatuksia siitä, kuinka suuri vaikutus sosiaaliturvalla saattaa olla osallisuuden kokemukselle. Myös toimeentulotukea kuvaavien muuttujien tarkastelussa tulee ilmi tarpeiden täyttymisen tärkeys osallisuuden kokemukselle.

Taulukko 7: Toimeentulotuen yhteys osallisuuteen

	Heikko osallisuus	Ei heikko eikä vahva osallisuus	Vahva osallisuus
	%	%	%
Oletko hakenut toimeentulotukea viimeisen 12 kuukauden aikana?			
kyllä	15	43	42
en	9	35	56
	n=1161	p<0,001***	
Oliko saamasi toimeentulotuki:			
riittävä	11	36	53
riittämätön	17	50	33
en saanut etuutta	20	45	35
	n=456	p<0,001***	

6 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkastelin osallisuuden kokemusta haavoittuvassa asemassa olevissa ihmisryhmissä. Heikko osallisuus on aiemmassa tutkimuksessa yhdistetty haavoittaviin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin (Leemann ym. 2022a, 100). Tätä aineistoa tarkastellessa kiinnostavaa olikin se, kuinka osallisuuden kokemus jakautuu aineistossa, jossa data on kerätty erityisesti haavoittuvassa asemassa olevilta ihmisryhmiltä. Tutkimuskysymykseni olivat: 1) Ovatko haavoittuvaan ihmisryhmään kuulumisen, sukupuoli, ikä tai koulutustausta yhteydessä osallisuuden kokemukseen? ja 2) Miten toimeentulo vaikuttaa osallisuuden kokemukseen?

Analyysin tuloksien mukaan millään sosiodemografisella tekijällä ei ollut tilastollisesti erittäin merkitsevää yhteyttä ($p < 0,001$) osallisuuden kokemukseen. Luokkien välillä oli kuitenkin huomattavissa eroja. Ikäihmiset eivät kokeneet yhtä heikkoa osallisuutta, kuin muut haavoittuvassa asemassa olevat ihmisryhmät. Ikäryhmiä vertaillen kaikista heikoin osallisuuden kokemus oli 45–59-vuotiailla. Sukupuolten välillä oli myös eroja, sillä miehet kokivat heikompaa osallisuutta kuin naiset. Koulutustaustalla ei puolestaan lainkaan vaikutusta eikä tilastollista yhteyttä osallisuuden kokemukseen. Haavoittuvaan ihmisryhmään kuulumisen ja osallisuuden kokemuksen yhteys oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < 0,05$). Iän ja sukupuolen yhteydet osallisuuden kokemukseen olivat tilastollisesti merkitsevät ($p < 0,01$).

Toimeentulon ja osallisuuden kokemuksen välinen yhteys oli jokaisen muuttujan kohdalla tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$). Kun kotitalouden tulot ylittivät 25 000 euroa, osallisuuden kokemus oli selkeästi vahvempi verrattuna matalampien tulojen luokkiin. Tulojen riittävyttä tarkastellessa selvisi, että tulot riittämättömäksi kokevilla oli huomattavasti heikompi osallisuus kuin tulot riittäviksi kokevilla. Osallisuuden kokemus oli heikompi toimeentulotukea hakeneilla verrattuna sitä hakemattomiin. Toimeentulotukea hakeneiden ryhmän sisällä osallisuuden kokemus oli heikompi niillä, jotka kokivat toimeentulotuen olevan riittämätön tai eivät saanut etuutta ollenkaan verrattuna niihin, jotka kokivat toimeentulotuen riittäväksi.

Tuloksista ilmeni siis, että koulutustaustalla ei ollut merkitsevää yhteyttä osallisuuteen, vaikka aiemmassa tutkimuksessa näin on ollut. Tästä voi tulkita, että haavoittuvassa asemassa olevissa ihmisryhmissä korkean asteen koulutus ei ehkä olekaan heikolta osallisuudelta suojaava tekijä. Kun tutkimuksessa on tarkasteltu myös muita kuin haavoittuvassa asemassa olevia, korkean asteen koulutus on ollut osallisuutta vahvistava tekijä. Tämän tutkielman poikkeavaan tulokseen voi olla useita selittäviä tekijöitä.

Ensinnäkin, aineiston vastaajista lähes kaikki olivat työelämän ulkopuolella olevia henkilöitä. Leemann ym. (2022, 109) ovat huomanneet tutkimuksessaan, että työelämässä ja sen ulkopuolella olevien välillä on merkittävä ero osallisuuden kokemuksessa. Työelämän ulkopuolella olevilla on suuri todennäköisyys kokea heikkoa osallisuutta. Korkea-asteen koulutuksen osallisuuden kokemusta vahvistava vaikutus ei siis välttämättä toteudu, mikäli yksilö on työelämän ulkopuolella. Toiseksi voidaan myös pohtia toimeentulon ja koulutuksen välistä suhdetta. Pääsääntöisesti korkeampi tulotaso tarkoittaa korkeampia tuloja ja korkeammat tulot puolestaan ovat yhteydessä vahvempaan osallisuuden kokemukseen. Tässä aineistossa tulotaso oli kuitenkin kauttaaltaan melko matala. Tämä jättää pohtimaan sen mahdollisuutta, että koulutusasteiden ja osallisuuden kokemuksen yhteys perustuisikin pitkälti tulotasoon.

Tässä tutkielmassa kaikista suurimmat luokkien väliset erot olivat huomattavissa tulojen riittävyttä kuvaavien muuttujien yhteyksissä osallisuuteen. Tulojen absoluuttista määrää enemmän osallisuuden kokemukseen vaikuttaa liittyvän tulojen suhteellisuus, eli se, riittävätkö tulot kattamaan tarpeet. Tätä saattaa selittää esimerkiksi tarpeiden ja resurssien kohtaamisen merkitys osallisuudelle. Mikäli resursseilla ei pystytä kattamaan tarpeita, voi se heikentää osallisuuden kokemusta (Isola ym. 2017, 12). Tarpeiden täyttymisen merkitys näkyi myös toimeentulotuen saamisen ja osallisuuden kokemuksen yhteydessä. Osallisuuden kokemus oli heikompi niillä, jotka kokivat toimeentulotuen riittämättömäksi tai eivät saaneet sitä lainkaan verrattuna niihin, jotka kokivat tuen riittäväksi. Nämä tulokset antavat aihetta pohtia resurssien koetun riittävyyden ja sosiaaliturvan merkitystä myös laajemmassa mittakaavassa hyvinvointiin vaikuttavina tekijöinä.

Tutkielmani tutkimusasetelmaan liittyy joitakin rajoitteita. Osallisuuden kokemus -summamuuttujaan täytyy suhtautua kriittisesti. Summamuuttujan luomisessa, kuten aina tutkimusta tehdessä, valinnat perustuvat tiedon soveltamiseen ja tulkintaan. Valinnat on siis tehty omien tulkintojeni perusteella. Sain koottua aineistosta teoreettista viitekehystä mukailevat muuttujat summamuuttujaa varten, mutta tiedostan, että summamuuttuja voisi olla myös osallisuutta paremmin kuvaava. Aineistossa esiintyvien muuttujien asteikolliset erot rajoittivat muuttujien valintaprosessia. Aineistossa oli muuttujia, joita olisin halunnut ottaa mukaan summamuuttujaan, mutta se ei ollut vastausvaihtoehtojen vuoksi mahdollista. Näen kuitenkin lopullisen summamuuttujan kuvaavan tarpeeksi hyvin osallisuuden kokemusta. Summamuuttujan ristiintaulukointi tuotti samankaltaisia tuloksia osallisuuden kokemuksesta kuin aikaisemmatkin tutkimukset, minkä tulkitsen myös olevan osoitus summamuuttujan tarkoituksenmukaisuudesta.

Vaikka aineiston vastaajaryhmät voi nähdä haavoittuvassa asemassa olevina ja samalla myös resurssien puutetta kokevina ryhminä, erittäin heikko osallisuuden kokemus näytti silti olevan hyvin harvinaista aineistossa. Viisiluokkaisessa summamuuttujassa vain noin yksi prosentti kuului erittäin heikon osallisuuden luokkaan. Kolmiluokkaisessa muuttujassa 13 prosenttia vastaajista koki lopulta heikkoa osallisuutta. Lähes puolet koki vahvaa osallisuutta. Tässä tutkielmassa tulosten riittävyys nousi tärkeimmäksi osallisuutta vahvistavaksi tekijäksi, mutta tulevaisuudessa olisi tärkeää selvittää tarkemmin myös muiden tekijöiden roolia osallisuuden kokemuksen rakentumisessa. Osallisuuden kokemuksen tutkimista olisi myös syytä jatkaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien näkökulmasta, sillä heidän hyvinvointinsa on suurimmassa riskissä heikettä, jos yhteiskunnan jakolinjat syvenevät.

Osallisuuden kokemuksen tutkiminen on vielä alkutekijöissään, mutta jo nyt tiedetään sen olevan keino purkaa eriarvoisuutta ja lisätä hyvinvointia. Myös tämän tutkielman tulokset saavat pohtimaan keinoja, joilla hyvinvointieroja ja resurssien epätasaista jakautumista voitaisiin vähentää. Viime vuosina on niin kannatettu kuin kritisoitu osallistavaa sosiaaliturvaa, jonka tavoitteena on ollut kannustaa ja aktivoida työllisyyteen erityisesti sosiaalietuuksia karsimalla. Pyrkimyksenä on ollut työelämän ulkopuolella olevien osallisuuden kohentaminen. Kun tarkastellaan osallisuuden kokemuksen ja toimeentulon yhteyttä, on kuitenkin selvää, että yksilöiden rajallisten resurssien karsiminen entisestään ei ole keino vahvistaa yksilöiden

osallisuutta. Yhteiskunnan tarjoama sosiaalinen ja taloudellinen tuki haavoittuvassa asemassa oleville on puolestaan tärkeää osallisuuden kokemuksen vahvistamisessa. Riittävät taloudelliset resurssit ovat perusedellytys vahvalle osallisuuden kokemukseksi, ja näin ollen ne voivat toimia pohjana hyvinvoinnille laajemminkin kontekstissa.

Lähteet

- Ahola, Pasi & Arajärvi, Pentti & Kananoja, Aulikki (2010) Yhteiset vai ostetut? Sosiaalipalvelut hyvinvoinnin ja osallisuuden tuottajina. Helsinki: Kalevi Sorsa säätiö.
- Allardt, Erik (1976) Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.
- Björklund, Liina & Sarlio-Siintola, Sari (2010) Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Hiilamo, Heikki & Saari, Juho (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Hypoteesien testaus. Teoksessa Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja.] <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/hypoteesi/testaus/>. Viitattu 24.4.2023.
- Isola, Anna-Maria & Nousiainen, Marko & Valtari, Salla (2020) Osallisuustyö välineenä heikossa asemassa olevien vallan lisäämiseen. Teoksessa Suoninen, Lea & Pohjola, Anneli & Satka, Mirja & Simola, Jenni (toim.) Sosiaaliala uudistuu. Tietopohjan ja vuorovaikutuksen kysymyksiä. Helsinki: Huoltaja-säätiö. 165–188.
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Leemann, Lars & Nousiainen, Marko & Keto-Tokoi, Anna & Isola, Anna-Maria (2022a) Osallisuuden kokemus aikuisväestössä. Teoksessa Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Saikkonen, Paula (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 94–113. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-996-2>
- Leemann, Lars & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Härkänen, Tommi & Isola, Anna-Maria (2022b) Development and Psychometric Evaluation of the Experiences of Social Inclusion Scale, *Journal of Human Development and Capabilities*. 23:3, 400–424. <https://doi.org/10.1080/19452829.2021.1985440>
- Leemann, Lars & Isola, Anna-Maria & Kukkonen, Minna & Puromäki, Henna & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2018) Työelämän ulkopuolella olevien osallisuus ja hyvinvointi. Kyselytutkimuksen tuloksia. Työpaperi 17/2018. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-119-5>
- Max-Neef, Manfred (1991) Human scale development and further reflections. London: The Apex Press.

- PROMEQ: heikoimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointi ja terveys 2016–2018: yhdistetty aineisto [koodikirja]. (2021) Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [tuottaja ja jakaja].
- Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno (2013) Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat! Teoksessa Era, Taina (toim.) Osallisuutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Jyväskylä: JAMK, 12–34.
- Rogers, A. C. (1997) Vulnerability, health and health care. *Journal of Advanced Nursing*, 26:1, 65–72. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1997.1997026065.x>
- Rouvinen-Wilenius, Päivi (2014) Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. <https://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2018/02/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf> Viitattu 10.5.2022
- Salminen, Jarkko & Lehtonen, Pauliina & Rikala, Sanna & Kuusisto, Anna-Kaisa & Luoma-Halkola, Henna & Puumala, Eeva & Sointu, Liina & Wallin, Antti & Häikiö, Liisa (2021) Osallisuuden kehät: Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus Localis* 49:3, 80–98. <https://journal.fi/focuslocalis/issue/view/7929/1264>
- Siltaniemi, Aki (2008) Hyvinvointi ja osallisuus Itä-Suomessa: kansalaiskyselyn tuloksia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan Keskusliitto.
- Stewart, Miriam J. & Makwarimba, Edward & Reutter, Linda I. & Veenstra, Gerry & Raphael, Dennis & Love, Rhonda (2009) Poverty, Sense of Belonging and Experiences of Social Isolation. *Journal of Poverty*. 13:2, 173-195. DOI: 10.1080/10875540902841762
- Särkelä-Kukko, Mona (2014) Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne (toim.) Osallisuuden jäljillä. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. <https://www.pksotu.fi/pksotu/wp-content/uploads/2018/02/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf> Viitattu 10.5.2022
- Tilastokeskus (2022) Tuloerot kasvoivat vuonna 2021. <https://www.stat.fi/julkaisu/cktwn6pxc43ni0b6139zypwi>. Viitattu 16.5.2023.
- Tilastokeskus (2019) Kotitalouksien käytettävissä oleva rahatulo keskimäärin 38 920 euroa, mediaanitulo 31 930 euroa. http://www.stat.fi/til/tjt/2017/02/tjt_2017_02_2019-03-08_kat_002_fi.html. Viitattu 24.4.2023.
- Valli, Raine (2015) Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. Jyväskylä: PS-kustannus
- Virokannas, Elina & Liuski, Suvi & Kuronen, Marjo (2020). The contested concept of vulnerability - a literature review: Vulnerability-käsitteen kiistanalaiset merkitykset - systemaattinen kirjallisuuskatsaus. *European Journal of Social Work*, 23:2, 327–339. <https://doi.org/10.1080/13691457.2018.1508001>

Aineisto

Ylistö, Sami & Mäntysaari, Mikko & Kivijärvi, Antti & Aaltonen, Sanna & Mäki-Opas, Tomi & Kankaanpää, Reeta & Veszteg, Csilla & Ahonen, Tiina & Anand, Janed & Kannasoja, Sirpa & Närhi, Kati & Ristolainen, Hanna & Kivitalo, Mari & Rissanen, Sari & Tiilikainen, Elisa & Vaarama, Marja & Forma, Leena & Partanen, Jussi & Klavus, Jan & Rissanen: PROMEQ: heikoimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointi ja terveys 2016–2018: yhdistetty aineisto [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
<https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3436>